

Art del Barroc (20052)

Titulació/estudi: Grau en Humanitats

Curs: 3r – 4t

Trimestre: 1r

Nombre de crèdits ECTS: 5 crèdits

Hores dedicació estudiant:

Llengua o llengües de la docència: català

Professorat: Maria Garganté Llanes

1. Presentació de l'assignatura o descriptor

Estudi dels principis fonamentals de l'Art Barroc:

- 1) Episodis històrics més rellevants.
- 2) Principals corrents.
- 3) Diferents escoles nacionals.
- 4) Representants més destacats.

2. Competències a assolir

Competències generals	Competències específiques
1. Capacitat d'anàlisi i de síntesi.	1. Comprendre el significat del terme Barroc. És a dir, saber destriar els elements que han de donar-se per tal que una obra pugui ser qualificada de barroca
2. Exposició d'un tema en públic.	2. Comprendre la capacitat d'adaptació del Barroc a les circumstàncies específiques de les diverses zones geogràfiques d'Europa.
3. Anàlisi, síntesi i gestió de fonts d'informació diverses.	3. Analitzar les vies a través de les quals es produeix un diàleg entre diferents centres artístics.
4. Interrelació del coneixement del concret amb els coneixements teòrics.	4. Establir les concomitàncies o les divergències entre els centres artístics creadors
5. Raonament deductiu, és a dir, obtenció d'una conclusió a partir d'unes premisses.	
6. Generalització o extracció d'una norma general a partir d'un nombre limitat de dades o exemples.	
7. Transmissió escrita i oral dels coneixements	

adquirits.	i els receptors.
8. Comprensió de la interrelació entre literatura, història, art i pensament.	5. Comprendre que el fet artístic pot ésser analitzat des de vessants molt diverses i que aquesta multiplicitat porta sovint, a interpretacions que no sempre son coincidents.
9. Detecció de la informació cultural i ideològica implícita en un text.	6. Saber integrar, en l'anàlisi de les obres d'art, els plantejaments historiogràfics tradicionals amb les noves vies interpretatives.
10. Argumentació, és a dir, defensa o justificació escrita i oral d'una determinada posició.	7. Adquirir habilitat en l'anàlisi de les imatges, les quals poden ésser, per tant, analitzades des de diferents perspectives. Donat que sovint no hi ha una única lectura certera, saber justificar els motius que porten a adoptar una posició o una altra.
11. Saber treballar en equip.	8. Saber extreure informació útil dels textos artístic-literaris produïts en els segles XVI, XVII i XVIII
12. Integració del treball en equip en el treball autònom.	
13. Comunicació interpersonal en grup reduït i en gran grup.	
14. Raonament crític.	
15. Aprenentatge autònom.	
16. Capacitat de formació continuada.	

3. Continguts

1. L'Europa de la segona meitat del segle XVI. Reforma i Contrarreforma.

- El Barroc: art de la Contrarreforma? La política artística dels papes i els nous ordes religiosos.
La ideologia de la *Roma Triumphans* i el paradigma de la ciutat capital. Il Gesù.

2. La complexitat de l'univers barroc: principis fonamentals i signes d'identificació. La descoberta de l'infinit.

3. L'arquitectura barroca italiana. Roma: Maderno, Rainaldi, Pietro da Cortona, Bernini i Borromini

4. Bernini escultor.

5. La pintura barroca italiana: Classicisme (Carracci i l'escola bolonyesa) vs. Naturalisme (Caravaggio i "caravaggisti").

6. El segle d'or de la pintura holandesa: El retrat i les escenes burgeses.

- L'escola de Delft: Vermeer i Pieter de Hooch.

- Rembrandt pintor d'històries.

7. L'escola flamenca: Rubens, Van Dyck i Jordaens.

8. L'art espanyol al segle XVII.

- La pintura de gènere i la pintura religiosa a Sevilla.

- La pintura de cort entorn Felip IV. Velázquez.

- Arquitectura i urbanisme a Espanya i Llatinoamèrica.

- L'escultura religiosa hispànica.

9. Versalles: el cant del cigne de l'univers barroc.

- França: l'art de la monarquia absoluta. La *Querelle* pictòrica.

- Els jardins "a la Francesa".

4. Avaluació

L'avaluació s'efectuarà per mitjà dels instruments següents:

- Exàmen final 50%

- Treball obligatòri (30%) i participació en els seminaris (20%)

5. Bibliografia i recursos didàctics

BIBLIOGRAFIA GENERAL

Argan, G. C., *Renacimiento y Barroco II*, Akal, Madrid, 1997

Battisti, E., *Renacimiento y barroco*, Madrid, Catedra, 1990

Bazin, G., *Barroco y Rococó*, Barcelona, Destino, 1992

Bottineau-Fuchs, Y., *El arte del barroco*, Madrid, Akal, 1990

Carrasco Ferrer, M., *Ex Roma Lux: la Roma antigua en el Renacimiento y el Barroco*, Madrid : Ministerio de Educación y Cultura, Biblioteca Nacional, Electa España, 1997

Castex, J. "El trágico siglo XVII: divergencias de interpretación". p. 219-231. "El nuevo orden urbano del campo: El jardín a la francesa", p. 325-333. *Renacimiento, Barroco y Clasicismo*, 1420-1720. Madrid: Akal, 1994.

Castria Marchetti, F., Zuffi, S., et. al., *El Barroco 1600-1700: el arte europeo de Caravaggio a Tiepolo*, Barcelona, Electa, 2005

Cortes del barroco: de Bernini y Velázquez a Luca Giordano (proyecto científico de Fernando Checa Cremades), Madrid, Patrimonio Nacional, 2003

Checa Cremades, F., i Morán Turina, J. M., *El Barroco*, Madrid, Istmo, 1989

Haskell, F., *Patronos y pintores: arte y sociedad en la Italia barroca*, Madrid, Catedra, 1984

Kostof, S., "Absolutismo y burguesía europea, 1600-1750", p. 908-945. *Historia de la arquitectura*. Madrid: Alianza, 1985.

Mâle, E., *El Barroco: arte religioso del siglo XVII: Italia, Francia, España, Flandes*, Madrid, Encuentro, 1985

Martin, J. R., *El Barroco*, Xarait, Bilbao, 1986

Minor, Vernon H., *Baroque & Rococo: art & culture*, Londres, Laurence King, 1999

Ors, Eugeni d', *Lo Barroco*, Madrid, Aguilar, 1936

Tapié, V., *Barroco y Clasicismo*, Madrid, Cátedra, 1978

Toman, R., *El Barroco: Arquitectura, escultura, pintura*, Colonia, Könemann, 1997

Valverde, J. M., *El Barroco, una visión de conjunto*, Barcelona, Montesinos, 1981 (2ª ed.)

Weisbach, W., *El Barroco: arte de la contrarreforma*, Madrid, Espasa Calpe, 1942

Wölfflin, H., *Renacimiento y Barroco*, Paidós, Barcelona, 1986 (1888)

PINTURA BARROCA ITALIANA

Annibale Caracci: Venus, Adonis y Cupido (cat.exp.), Museo Nacional del Prado, Madrid, 2005

Caravaggio (cat. exp.), Electa, Museo Nacional del Prado, Madrid, 1999

Caravaggio y la pintura realista europea (cat. exp.), Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 2005

Berne-Joffroy, A, *Dossier Caravaggio*, Suffolk, 2005

Longhi, R., *Il Caravaggio*, Milan, A. Martello, 1952

Pacciarotti, G., *La pintura barroca en Italia*, Istmo, Madrid, 2000

Hibbard Howard, *Caravaggio*, Thames and Hudson, Londres, 1983

La Scuola dei Carracci: I seguaci di Annibale e Agostino, Modena, Artioli, 1995

Strinati, C., *Caravaggio* (cat. exp. Roma, Scuderie del Quirinale), Skira, Roma, 2010

Vodret, R., *Caravaggio. Opera completa*, Roma, Silvana Editoriale, 2010.

ARQUITECTURA BARROCA ITALIANA

Alonso García, E., *San Carlino: la máquina geométrica de Borromini*, Valladolid, Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial de la Universidad de Valladolid, 2003

Argan, G. C., *La arquitectura barroca en Italia*, Argentina, Nueva Visión, 1984

Argan, G.C., *Borromini*, Xarrait, Madrid, 1980

Blunt, A., *Borromini*, Alianza, Madrid, 1982

Francesco Borromini: atti del convegno internazionale, Roma 13-15 gennaio 2000, a cura di Christoph Luitpold Frommei, Elisabeth Sladek, Milán, Electa, 2000

Portoghesi, P., *Francesco Borromini*, Milán, Electa, 1977 (2ª. edición).

Portoghesi, P., *Roma baroca: storia di una civiltà architettonica*, Roma, C. Bestetti, 1966.

Rámirez, J.A. "Hacia una iconología de las connotaciones. La cultura de Borromini". p. 187-251. "La política de la puesta en práctica del clasicismo bajo Luis XIV". p. 361-378. *Edificios y Sueños. Ensayos sobre arquitectura y utopía*. Málaga: Universidad de Málaga. 1983.

Tapie, V. "El viaje de Bernini a París". p. 170-196. *Barroco y Clasicismo*. Madrid: Cátedra, 1981.

Varriano, J., *Arquitectura italiana del barroco al rococó*, Madrid, Alianza, 1990

Wittkower, R., *Arte y arquitectura en Italia 1600-1750*, Madrid, Cátedra, 1995

Wittkover, R. "Edificios centralizados de Bernini, Cortona y Borromini". p. 92-97. "Palladio y Bernini. p.17-28. "Francesco Baromini, su vida y su carácter", p. 170-182. "Guarini, el hombre". p. 207-216. *Fundamentos de la arquitectura en la Edad del Humanismo*. Madrid: Alianza, 1993.

BERNINI ESCULTOR

Bernini scultore: la nascita del barocco in Casa Borghese (cat. exp. a càrrec de A. Coliva), Galeria Borghese, [S.I.] : De Luca, 1998

Hibbard, H., *Bernini*, Madrid, Xarait, 1982.

I Marmi vivi: Bernini e la nascita del ritratto barocco (cat. exp. a càrrec de A. Bacchi et al.), Firenze : Firenze Musei : Giunt

Wittkower, R., *Gian Lorenzo Bernini: el escultor del barroco romano*, Alianza, Madrid, 1990 (1963)

BARROC FLAMENC

Ayala Mallory, N., *La pintura flamenca del siglo XVII*, Alianza, Madrid, 1995

Brown, J. i Brown, C., *Velázquez, Rubens y Van Dyck: pintores cortesanos del siglo XVII*, (cat. exp.), Museo Nacional del Prado, Madrid, 1999.

Cabanne P., *Rubens*, Ediciones Daimon, Madrid, 1967.

Rubens, Van Dyck, Jordaens. Mestres de la pintura flamenca del segle XVII a les col·leccions del museu Ermitage (cat. exp.), Barcelona, 2003.

Vergara, A., *Rubens and his spanish patrons*, Cambridge i Nova York, 1999.

Vosters S. A., *Rubens y España: estudio artístico-literario sobre la estética del barroco*, Cátedra, Madrid, 1990.

BARROC HOLANDES

The Glory of the Golden Age: Dutch Art of the 17th Century, Rijksmuseum, Amsterdam, 2000

Rembrandt pintor de historias (cat. exp.), Museo del Prado, Madrid, 2008

Rosenberg J., Slive, S. i Ter Kuile, E. H., *Arte y arquitectura en Holanda 1600-1800*, Cátedra, Madrid, 1994 (1966)

Slive, S., *Frans Hals (3.v)*, Londres, Phaidon, 1970-1974.

Vermeer y el interior holandés (cat. exp. a càrrec d'A. Vergara), Museo del Prado, Madrid, 2003

BARROC ESPANYOL

Brown, J., *La edad de oro de la pintura en España*, Madrid, Nerea, 1990

Brown, J., *Escritos completos sobre Velázquez*, Centro de Estudios Europa Hispánica, 2008

Brown, J., *Velázquez: pintor y cortesano*, Madrid, Alianza, 1986

Coliva, A., *Velázquez a Roma*, Milan, Skira, 1999

Gallego, J., *Visión y símbolos en la pintura española del Siglo de Oro*, Madrid, Catedra, 1984

Harris, E., *Velázquez*, Vitoria-Gasteiz : Ephialte Instituto Municipal de Estudios Iconográficos, 1991.

El palacio del Rey Planeta: Felipe IV y el Buen Retiro (cat. ex.), Madrid, Museo Nacional del Prado, 2005

Pérez Sánchez, A. E., *Pintura barroca en España 1600-1750*, Madrid, Catedra, 1992.

Pérez Sánchez, A. E., Gallego, J., et. al., *Velázquez* (cat. exp.), Madrid, Ministerio de Cultura, 1990.

Portús Pérez, J., *Pintura y pensamiento en la España de Lope de Vega*, Hondarribia [Guipúzcoa] : Nerea, cop. 1999

Sebastián, S., *Contrarreforma y Barroco: lecturas iconográficas e iconológicas*, Madrid, Alianza, 1985

Sureda, J., *La Gloria de los Siglos de Oro: mecenas, artistas y maravillas en la España imperial*, Barcelona, Lunwerg, 2006

Sureda, J., *Velázquez pintor y hombre del rey*, Barcelona, Lunwerg, 2009

Valdivieso, E., *Vanidades y desengaños en la pintura española del Siglo de Oro*, [S.l.] : Fundación de Apoyo a la Historia del Arte Hispánico, 2002

6. Metodologia

Tant per l'examen final com pel treball l'alumne ha d'aconseguir la correcció en tres aspectes que cal considerar bàsics i fonamentals: informació, reflexió i expressió.

Pel que fa a la informació, la valoració es farà tenint en compte:

1. La seva amplitud i interdisciplinarietat així com el seu enfoc conceptual i la varietat de la seva procedència. A partir del que s'ha proposat a classe s'ha d'establir una anàlisi crítica de les diferents informacions rebudes.
2. La referència exacta de les fonts d'informació fetes servir en relació al tema tractat, la conveniència d'aquestes i el "cribat" que el propi alumne hagi efectuat en la seva selecció.
3. Que aquesta informació es transmeti amb claredat i de manera indubitable. La interpretació personal del tema, independentment de la valoració de les conclusions a que arribin els autors consultats.
4. La metodologia utilitzada a l'efectuar els treballs i examen corresponents, metodologia observable tant pel que fa al material complementari que l'alumne pot presentar (fotografies, esquemes,

etc.) com al treball/examen en si: exactitud en les definicions i en les dades objectivables, coneixement dels textos citats, bibliografia, etc.

Reflexió

Simplement no es consideraran vàlids els treballs o exàmens que no superin el mer coneixement memorístic o repetitiu dels temes tractats, encara que aquest coneixement sigui complert. És necessari demostrar un mínim nivell de reflexió i crítica d'aquests coneixements.

Expressió

No es tindran en consideració els treballs o exàmens que presentin una ortografia descuidada i amb excessives faltes i sense un mínim d'ordre lògic que faci possible la seva comprensió. L'alumne ha de tenir en compte, per tant:

- L'ordre i claredat expositiva en l'articulació general del treball.
- La cura en la composició gràfica.
- L'exactitud, claredat i concisió de l'expressió.
- L'ús rigorós i exacte del vocabulari general i específic.

El model metodològic que es seguirà per assolir els coneixements compresos en l'assignatura combinarà diferents vies d'aprenentatge. Serà a les classes plenàries on es donarà el gruix principal de la matèria així com les indicacions generals per acabar d'elaborar cada un dels 9 blocs de continguts en què es divideix Art del Barroc. Per tant, una vegada plantejades les qüestions considerades fonamentals, l'alumne les treballarà individualment servint-se, per fer-ho, de la bibliografia específica de cada tema. Paral·lelament, en els seminaris, es posaran en comú els diversos punts de vista dels exemples escollits pels alumnes.

Metodologia específica per al treball:

Els treballs individuals són d'extensió limitada, s'aconsella cenyir-se a les directrius que es donaran a classe (selecció de cinc cites documentals i/o bibliogràfiques; i comentari, màxim 10 pàgines). No s'acceptaran treballs enviats per correu electrònic, sinó només impresos en paper.

La presentació formal serà simple, sense portada, només amb les pàgines grapades. A la primera pàgina es faran constar els cognoms i nom, a més del títol del treball. Si el treball incorpora il·lustracions, aniran al final del text, abans de la bibliografia. Aquesta última s'ha de citar correctament i ha de ser ordenada alfabèticament per autors; són imprescindibles el lloc i l'any d'edició, però es dispensa el nom de l'editorial. Obligatòriament, el text ha d'incorporar el sistema de notes a peu de pàgina, tant de referència bibliogràfica com de caràcter

informatiu. A més, el treball ha d'incloure una valoració personal de l'argument tractat. El tema es pot escollir amb les excepcions que s'assenyalin en començar el curs.

7. Programació d'activitats

	ART DEL BARROC	
	Dimarts	Dijous
- 22/09		PLENÀRIA Introducció. L'art de la Contrarreforma
27/09 - 29/10	PLENÀRIA El Barroc: signes d'identitat	PLENÀRIA Arquitectura a Roma
04/10 - 06/10	PLENÀRIA Borromini	PLENÀRIA Caravaggio (I)
11/10 - 13/10	PLENÀRIA Caravaggio (II) i els "caravaggisti"	PLENÀRIA Els Carracci i la tradició clàssica
18/10 - 20/10	Primer seminari (Bernini escultor)	Primer seminari (Bernini escultor)

25/10 - 27/10	PLENÀRIA* Pintura holandesa (I)	PLENÀRIA* Pintura holandesa (II)
01/11 - 03/11	-	PLENÀRIA Pintura a Flandes (I)
08/11 - 10/11	PLENÀRIA Pintura a Flandes (II)	PLENÀRIA Arquitectura i urbanisme a Espanya i Llatinoamèrica
15/11 - 17/11	PLENÀRIA Escultura hispànica	PLENÀRIA Pintura espanyola del segle XVII
22/11 - 24/11	Segon seminari (Velázquez)	Segon seminari (Velázquez)
29/11 - 01/12	PLENÀRIA França: urbanisme, arquitectura i Acadèmia.	PLENÀRIA França: Versalles.